

המרכז הישראלי לאפוטרופסות

הקרן לטיפול בחסויים

פרשת בלק - שלושה מקומות- מקללה לברכה- במעגלי הצדקה, החסד והצדק החברתי.

ד"ר זאב פרידמן מנכ"ל "המרכז הישראלי לאפוטרופסות".

פרשתנו מציגה לנו שלושה מקומות שבהם בחר בלעם בשליחותו של בלק מלך מואב, לקלל את עם ישראל. שלושה המקומות הם: **במות בעל, שדה צופים וראש הפעור**. לשלושה המקומות ישנם מאפיינים ייחודיים שמשתקפים בשמותיהם.

"ויקח בלק את בלעם, ויעלהו **במות בעל**; וירא משם, קצה העם.... וישא משלו, ויאמר: מן-אֶרֶם ינחני בלק מלך מואב, מהררי-קדם לכה אֶרֶה לי יעקב, ולכה זעמה ישֶׁרָאֵל. מה אֶקֶב, לא קִבָּה אֵל; ומה אֶזְעַם, לא זַעַם יְהוָה. כי מראש צֵרִים אֶרְאֶנּוּ, ומגִבְעוֹת אֶשׁוּרְנוּ: הן עם לְבַדָּד יִשְׁכֹּן, ובגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב. מי מִנְּה עֶפְרַיִם יַעֲקֹב, ומִסְפָּר אֶת-רֵבֶעֶ יִשְׂרָאֵל; תַּמָּת נִפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל, וְתִהְיֶה אֶחְרִיתִי כְּמֹהוּ..... ויקחחו **שְׂדֵה צֹפִים**, אֵל רֹאשׁ הַפְּסָגָה; וישא משלו, ... לא-הִבִּיט אֲנֹן בְּיַעֲקֹב, וְלֹא רָאָה עֵמֶל בְּיִשְׂרָאֵל; יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ, וּתְרוּעַת מִלְחָמָה בּוֹ. אֵל, מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם כְּתוֹעַפֹת רָאֵם, לוֹ. כי לא נחש בְּיַעֲקֹב, וְלֹא קָסַם בְּיִשְׂרָאֵל; כַּעֲתָ, יֹאמֶר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל, מִה-פָּעַל, אֵל. הן עם פְּלִבְיָא יְקוּם, וְכֹאֲרֵי יִתְנַשֵּׂא; לֹא יִשְׁכַּב עַד יֵאָכֵל טָרֶף, וְדָם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה..... ויקח בלק, את בלעם, **ראש הפעור**, הנשקף על פני הישימן. וישא משלו, מה טבו אֶהְלִיךָ, יַעֲקֹב; מִשְׁכַּנְתֶּיךָ, יִשְׂרָאֵל. כְּנַחֲלִים נְטִיּוֹ, כְּגִנְתַּת עֲלֵי נֶהָר; כְּאֶהְלִים נְטַע יְהוָה, כְּאֶרְזִים עֲלֵי-מַיִם. זֶל מִים מְדַלְּיוֹ, וְזָרְעוּ בְּמִים רַבִּים; וְיָרֶם מֵאֲגַג מְלָכּוֹ, וְתִנְשֵׂא מְלִכְתּוֹ. אֵל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם, כְּתוֹעַפֹת רָאֵם לוֹ; יֵאָכֵל גּוֹיִם צָרִי, וְעַצְמַתֵּיהֶם יִגְרֹם וְחֻצְיוֹ יִמְחָךְ. כָּרַע שָׁכַב כְּאֶרֶץ וּכְלָבִיא, מִי יִקְיָמוּנוּ; מְבָרְכֶיךָ בְּרוּךְ, וְאֶרְיֶךָ אֶרֶוֹר". (כב, כג, כד).

רש"י הירש (1810 – 1888) בפרשנותו, מציג לנו מאפיינים, של כל אחד מהמקומות אותם בחר בלעם לקלל את עם ישראל ולבסוף נמצא מברך.

במות בעל, מסמל את אלוקי הפוריות והשפע הכלכלי והחומרי.

שדה צופים, מסמל את היכולת לצפות מהלכים קדימה.

ראש הפעור, הנשקף על פני הישימן מסמל את השממה המוסרית.

אבקש להאיר את פרשנותו של **רש"י הירש** בהקשר לשלושה המקומות, כפי שהיא משתקפת בדמותה של **מדינת הרווחה, במעגלי הצדקה, החסד והצדק החברתי**.

בישראל ובעולם המערבי מתנהל דיון פוליטי, ציבורי ומקצועי, בסוגיות של מדיניות חברתית ודמותה של מדינת הרווחה, זה בהקשר למנעד ההשקפות, **מסוציאליזם**, מבית מדרשו של **מרקס** במאה ה-19 דרך **הסוציאליזם דמוקרטי**, מבית מדרשו של הסוציולוג **אנתוני גידנס** במאה ה-20, לעבר **הניאו ליברליזם והקפיטליזם**, מבית מדרשם של הפילוסוף והכלכלן **אדם סמית** מהמאה ה-18 והכלכלן **מילטון פרידמן** מהמאה ה-20, על "**היד הנעלמה**" והשוק החופשי. הדיון מתנהל במעורבות מדינת הרווחה, בסוגיות של צדק חלוקתי וצדק חברתי.

כך למשל, בארה"ב מוצגות שתי השקפות עולם של מדינת הרווחה. **המפלגה הדמוקרטית** מייצגת את ההשקפה **הסוציאליזם דמוקרטי** שרואה בחיוב כל מעורבות תקציבית של הממשלה בנושאים חברתיים למשל, בניסיונות של הנשיא לשעבר אובמה, לחולל את הרפורמה הבריאותית שקרויה על שמו: "אובמה מדיקל קייר - Obama Medical Care. רפורמה שמנסה לחקות את חוק ביטוח בריאות ממלכתי הנהוג בישראל.

לעומתה, **המפלגה הרפובליקנית** מייצגת את ההשקפה של **הניאו ליברליזם**, שרואה מינימום התערבות ממשלה בנושאים חברתיים. כוחות השוק יסדרו את הכול.

השקפות עולם אלו מתחדדות בדיון מרתק אודות מדינת הרווחה, שמתקיים בין דוד המלך ליועציו, בסוגיית התערבות הממלכה בסיוע למצוקה הכלכלית בה נתון העם. כך אנו לומדים בתלמוד במסכת **ברכות דף ג' ע"א**: "כינור היה תלוי למעלה ממיטתו של דוד המלך. כיון שהגיע חצות לילה. בא רוח צפונית ונושבת בו, מנגן עליו.. מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר. אמרו לו: **אדונינו המלך, עמד ישראל צריכין פרנסה. אמר להם: "לכו והתפרנסו זה מזה". אמרו לו "אין הקומץ משביע את הארי ואין הבור מתמלא מחולייתו".**

משרדי ההנהלה, הגן הטכנולוגי, בנין 1 כניסה ג' מלחה, ירושלים 96951 **טל:** 02-6490000 **פקס:** 02-6795040

אפוטרופסות – שקט נפשי וביטחון אישי

התאגיד הציבורי הגדול והוותיק בארץ לשירותי אפוטרופסות ללא מטרות רווח, שהוקם ע"י האפוטרופוס הכללי במשרד המשפטים, הפועל בשקיפות, בשותפות ובתדעית שירות.

www.apotropus.org

המרכז הישראלי לאפוטרופסות

הקרן לטיפול בחסויים

בדיון החברתי כלכלי המתנהל, דומה שהמלך דוד נוקט בגישה של **הניאו ליברליזם** - ללא התערבות הממלכה בסיוע ובמימון רווחה לנזקקים – **"לכו התפרנסו זה מזה"**. ואילו יועציו החברתיים מייצגים את הגישה של **הסוציאל הדמוקרטיה**, שהואיל ואין בור המים שיש עליו חוליה של אבן, מתמלא באופן מלא ממי הגשמים, יש צורך בהתערבות חיצונית של תעלה, או צינור להזרמת מים על ידי גורם חיצוני, כדי להשלים את פער המים החסר למילוי מלא של הבור. הסבר נוסף הוא, "שאינן הבור מתמלא מחולייתו" - מלשון חול אדמה. שאם תחפור כמות אדמה ויכרה בור ואחר כך תחזיר את אותה כמות האדמה שהוצאת ותחזירנה לבור שנוצר, תיווכח שכמות האדמה שהחזרת לא מספקת ויש צורך להוסיף כמות נוספת של אדמה כדי למלא את כל הבור בחול. כלומר, היועצים אומרים למלך דוד: הנהג מדיניות של מדינת רווחה – מבית המדרש של הסוציאל דמוקרטיה, והכרוז על מעורבות הממלכה בתוכנית סיוע רווחה, כיון "שאינן הקומץ משביע את הארץ" "ואינן הבור מתמלא מחולייתו".

הדיון בפרקטיקה של מדינת הרווחה מבית המדרש של הסוציאל דמוקרטיה, נשען על שלושה מעגלים: צדקה, חסד וצדק חברתי.

הבה נבחן את דמותה של מדינת הרווחה, באספקלריה של פרשתנו, בשלושה מעגלים אלו.

נעמיק וננתח את דיונונו בזיקה לפרשנותו של **רש"י הירש** לפרשתנו, בהקשר לשלושה המקומות שבהם רצה בלעם לקלל את עם ישראל.

מה מסמל כל מקום ומהי המשמעות אותה הוא מייצג לנושא דיונונו ?

המקום הראשון - במות בעל, מסמל את אלוקי הפוריות והשפע הכלכלי והחומרי. המטרה של בלעם הייתה, לפגוע בעם ישראל, **בתשתית החוסן הכלכלי הקיומי והבסיסי**. בלעם מעמיד במבחן ערך יהודי של חובת **הצדקה** כדברי הנביא **ישעיהו**, בהפטרה ביום הכיפורים: **"הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית, כי תראה עירום וכיסיתו ומבשרך לא תתעלם"** (ישעיהו נח', ז'). הצדקה היא הערבות ההדדית והמחויבות הרלוונטית, לסולם הצרכים של **מסלאו**, לקיום הבסיסי של: **תזונה ביגוד וקורת גג** בהתמודדות עם העוני והמצוקה. זהו מעגל **הצדקה** המעניק סיוע חומרי וכספי, של **שירות רווחה בכסף**, של קצבאות הביטוח הלאומי לצרכים הקיומיים של החלש והעני שבקרבתנו. כדוגמת חוק אבטחת הכנסה של הביטוח הלאומי משנת 1982, או בסיוע כספי לדיור ושכירות סוציאלית בדיור ציבורי, ובנוסף, את רשתות ועמותות הצדקה וההתנדבות של החברה האזרחית, בדגש למתן דגים, בדמותם של גמ"ת, סלי מזון, ארוחות חמות, בתי תמחוי, מחסני ציוד יד שניה וביגוד.

בלעם בבמות בעל - אלוקי השפע הכלכלי והחומרי, ניסה ללא הצלחה לקלל את עם ישראל, בכך שרצה למנוע קיומה של תשתית שירותים של מדינת רווחה וחברת רווחה, במעגל הצדקה, לסייע באופן כספי חומרי, במתן דגים, לחוליות החלשות, לחלץ אנשים עניים ממעגל העוני.

המקום השני - שדה צופים, מסמל את היכולת לצפות מהלכים קדימה ואת האינטליגנציה הרגשית ביחס לזולתנו. בלעם מנסה לפגוע בעם ישראל, **בתשתית החוסן הרוחני והרגשי**, ביכולת לצפות מהלכים קדימה, לראות הנולד וביכולת האינטליגנציה הרגשית, לחמלה ואמפתיה לסובל שבקרבתנו. **בשדה צופים**, אנו עוסקים במעגל **החסד**, של סיוע מקצועי טיפולי. שירות **המדגיש מתן חכות ולא רק מתן דגים**, בהענקת ארגון כלים של כישורי חיים, בשיפור התפקוד הפסיכוסוציאלי של משפחות ויחידים. **בשדה הצופים** שלנו, אנו עוסקים באוכלוסיות בסיכון ובסכנה, בפרוגנוזה של מסוגלות ויכולת הורים לגדל כראוי את ילדיהם, בטובת הילד ובטובת הזקן הנכה והמוגבל, במתן מענה לצרכיהם המיוחדים, בקידום ובהעצמתם. זהו מעגל החסד של מתן שירותים מקצועיים בעין ולא בכסף, שירותים הניתנים על ידי המדינה, הרשויות המקומיות ועמותות, כדברי שירו של **נתן זך**: **"כולנו זקוקים לחסד, כולנו זקוקים למגע, לרכוש חום לא בכסף"**.

בלעם בשדה צופים, ניסה ללא הצלחה לקלל את עם ישראל, בכך שרצה למנוע קיומה של תשתית שירותים של מדינת רווחה וחברת רווחה במעגל החסד, לסייע במתן שירותים טיפוליים מקצועיים בעין, ברגישות ובחמלה במתן חכות, לאוכלוסיות בסיכון ובסכנה בעלות צרכים מיוחדים.

המקום השלישי - ראש הפעור, הנשקף על פני השימון מסמל את השממה המוסרית. כאן מנסה בלעם לפגוע בעם ישראל בתשתית החוסן המוסרי, הגורם להתפרקות החברה מאחריותה ומחויבותה, גם לאלו שבשולי החברה, המודרים והשקופים שנבראו אף הם בצלם אלוקים. זהו מעגל **הצדק החברתי**, מושג שטבע **אפלטון** בחיבורו "

משרדי ההנהלה, הגן הטכנולוגי, בנין 1 כניסה ג' מלחה, ירושלים 96951 **טל:** 02-6490000 **פקס:** 02-6795040

אפוטרופסות - שקט נפשי וביטחון אישי

התאגיד הציבורי הגדול והוותיק בארץ לשירותי אפוטרופסות ללא מטרות רווח, שהוקם ע"י האפוטרופוס הכללי במשרד המשפטים, הפועל בשקיפות, בשותפות ובתדעית שירות.

www.apotropus.org

המרכז הישראלי לאפוטרופסות

הקרן לטיפול בחסויים

הרפובליקה". מעגל הצדק החברתי, מטיל חובות על המדינה, החברה והקהילה, למימוש זכויות חברתיות וצדק חברתי ולהנגשתם, **לכל מי שנברא בצלם אלוקים**. מעגל זה מאופיין כהגדרתו של פרופ' **יונה רוזנפלד** חתן פרס ישראל לעבודה סוציאלית, באוכלוסיות מובסות חסרות ישע, כמו של העולם הרביעי, למשל: דרי רחוב, ילדים קורבנות לאלימות פיזית ולגילוי עריות במשפחה. נשים קורבנות לאלימות פיזית רגשית ומינית, נשים קורבנות לניצול וסחר. קשישים קורבנות לאלימות והתעמרות. מכורים לסמים ואלכוהול. אנשים חסרי ישע שנופלים קורבן לניצול כלכלי ועוולות ברכושם, ולפגיעה בגופם וכבודם. ילדי מהגרי העבודה שלגביהם תורתנו הקדושה מציינת 36 פעם, את המחויבות והדאגה לגר לתושב ולזר.

בלעם בראש הפעור הנשקף על פני השימון, ניסה ללא הצלחה לקלל את עם ישראל, בכך שרצה למנוע, קיומה של תשתית מוסרית של שירותים, של מדינת רווחה וחברת רווחה, במעגל הצדק החברתי, לסייע לאנשים חסרי ישע ושקופים, שנבראו גם הם בצלם אלוקים, לשמור ולהגן עליהם, כמו כיפת ברזל חברתית ואנושית, להבטיח זכויותיהם, כבודם ומשמעות היותם בני אדם.

עד כמה מתחברים שלושה המקומות של שלושה המעגלים בדיוננו בפרשה, לשלושה המסרים שמוריש לנו הנביא **מיכה המורשתי** בשמו של הקב"ה בהפטרה לפרשתנו: **"הגיד לך אדם מה טוב ומה ד' דורש ממך, כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלוקיך"**. (מיכה ו', 8).

הנה לפנינו, גם אצל **מיכה המורשתי** בהפטרנו, ביטוי לשלושה המעגלים:

צדקה - הדורש קיומו של **"עשות משפט"** המבטיח את הזכויות והקיום הבסיסי של הנזקק והחלש, כמו **במות בעל**.

חסד - הדורש **"אהבת חסד"** במתן השירות החברתי, ברגישות ובאהבת האדם, כמו **שדה צופים**.

צדק חברתי - הדורש **"הצנע לכת עם אלוקיך"**, המבטיח קיום תשתית מוסרית והכלה, לכל מי שנברא בצלם אלוקים, כמו **ראש הפעור**.

שלושה המעגלים של מדינת הרווחה - צדקה, חסד וצדק חברתי, השזורים בשלושה המקומות, בנתיב הקללות של בלעם שהפכו לברכות - **במות בעל, שדה צופים וראש הפעור, מתנגנים כה יפה במילות שירה של נעמי שמר**: **"ופתאום מעל ראשי נפתחת קשת, מניפה צבעונית נפרשת, מבשרת חיים, מבשרת תקווה ושלוש ושלווה וחסד"**, ונחקקים בהתמדה לאורך הדורות בברכת **"מה טובו"** בפרשתנו: **"מה טובו אהליך, יעקב; משפנתיד, ישראל. פנחלים נטיו, פגנת עלי נהר; פאחלים נטע ינה, פארזים עלי-מים. זל מים מדליו, וזרעו במים רבים; וזרם מאגג מלכו, ותנשא מלכתו. אל מוציאו ממצרם, כתועפת ראם לו; יאכל גוים צריו, ועצמתיהם יגרם ויחציו ימחץ. פרע שכב פארי וכלביא, מי יקימנו; מברכיך ברוך, וארריך ארור"** (כד', ה'-ז').

המרכז הישראלי לאפוטרופסות

הקרן לטיפול בחסויים

